

7.8.2018

EOAK/3332/2018

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Tarkastaja Peter Fagerholm

LAHDEN POLIISIVANKILA

Tarkastuspöytäkirja 3.7.2018

Osallistujat EOAK:sta

Esittelijäneuvos Juha Haapamäki ja tarkastaja Peter Fagerholm

Osallistujat tarkastuskohteesta

Ylivartija A ja vartija - - - (osan aikaa)

1. YLEISTÄ

Eduskunnan oikeusasiamies toimii YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan tarkoittamaksi kansalliseksi valvontaelimeksi. Tässä ominaisuudessa oikeusasiamies tekee tarkastuksia kaikkiin niihin paikkoihin, joissa pidetään tai voidaan pitää vapautensa menettäneitä. Pääpaino tehtävässä on ennalta ehkäistä vapautensa menettäneiden huonoa kohtelua mm. antamalla viranomaisille suosituksia, joiden tarkoituksena on parantaa vapautensa menettäneiden henkilöiden kohtelua ja oloja. Oikeusasiamies raportoi kansallisena valvontaelimenä havainnoistaan vuosittain eduskunnalle, suljettujen laitosten toiminnoista vastaaville viranomaisille sekä YK:n kidutuksen vastaiselle alakomitealle (SPT, Subcommittee for the Prevention of Torture). Myös eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain mukaan oikeusasiamiehen tulee toimittaa tarkastuksia erityisesti vankiloissa ja muissa suljetuissa laitoksissa valvoakseen niihin sijoitettujen henkilöiden kohtelua.

Apulaisoikeusasiamiehen sijainen Mikko Sarja määräsi tehtäväksi ennalta ilmoittamattoman tarkastuksen Hämeen poliisilaitoksen pääpoliisiaseman uuteen poliisivankilaan Hennalassa. Poliisivankila on otettu käyttöön toukokuun puolivälissä 2018, eikä sitä ole oikeusasiamiehen kanslian toimesta aikaisemmin tarkastettu.

Tarkastusajankohtana työvuorossa oli kaksi vartijaa. Säilössä oli kolme tutkintavankia ja yksi poliisilakiperusteisesti kiinniotettu henkilö. Ulkomaalaislain perusteella on harvoin säilöön otettuja.

Lahdessa ei ole selviämisasemaa.

2. TARKASTUSHAVAINTOJA

2.1 Tilat

Poliisivankila sijaitsee Hennalan entisen varuskunta-alueen ruokala-rakennuksessa. Tilat on otettu vastikään käyttöön ja ne olivat siistit.

Päihtyneitä varten oli 20 selliä ja rikosperusteisesti kiinnioteuille 21 selliä, joista yksi oli ns. invaselli. Invaselli oli tilava. Tarkastajat kiinnittivät kuitenkin huomiota siihen, että wc-istuimella ei ollut käsinojia tai muita tukirakenteita, jotka helpottaisivat turvallista siirtymistä esimerkiksi pyörätuolista ja takaisin. Poliisivankilassa oli myös tilava perheselli, jonka käyttötarkoituksesta ei kuitenkaan ollut tietoa.

Kuva 1: Invasellin wc-istuin

Lisäksi poliisivankilassa oli kolme sumppua, kaksi peseytymistilaa, kaksi tapaamishuonetta ja kaksi ulkoilutilaa. Poliisivankilassa oli myös kalustamaton aktiivihuone ja käräjäsali sekä pyykkitupa pesukoneineen ja kuivauskaappeineen.

Tarkastajat totesivat, että varsinkin toisessa ulkoilutilassa oli voimakas tupakanhaju. Ulkoilutilan tuhkakuppi oli täynnä ja lattialla oli sekä tumppeja että tupakka-askeja. Ulkoilutilassa oli vain pieni, osittain peitetty tuuletusreikä ("ikkuna"). Oli ilmeistä, ettei ilmanvaihto ollut riittävä tupakanhajun tehokkaaksi poistamiseksi. Ylivartija A totesi, että lämpimällä ilmalla ulkoilutilat ovat varsin kuumia.

Kuva 2: Ulkoilutila

Poliisivankilan yhteydessä oli myös 24/7 sosiaalipäivystys.

2.2 Henkilöstö

Poliisivankilan esimiehenä toimii komisario - - - ja ylivartijana A. Poliisivankilan kokonaisvahvuus on 12. Yksi vartijoista on nainen. Yksi vartijoista työskentelee arkipäivisin poliisitalon aulavartiointissa ja turvatarkastuksessa.

Poliisivankilassa työskentelee pääsääntöisesti kaksi vartijaa. Arkiöinä esiintyy kuitenkin yksintyöskentelyä. Poliisit tuuraavat vain hätätapauksissa vartijoina. Henkilöstön määrä koettiin riittämättömäksi varsinkin, kun otetaan huomioon, että vartijoita käytetään myös muissa kuin poliisivankilan vartiointitehtävissä. Vartijat hoitavat muun muassa rikoksesta epäiltyjen rekisteröintejä ja toimivat aulan turvatarkastuksessa.

Tarkastuksella kävi myös ilmi, että poliisimiehet pääsevät itsenäisesti poliisivankilaan, eivätkä he aina ilmoita, jos he esimerkiksi vievät epäillyn kuulusteluun.

Noin puolet vartijoista ovat käyneet poliisihallinnon vartijakoulutuksen. Ylivartija A totesi, että kurseja ei ole viime vuosina järjestetty. Osalla on siviilipuolen vartijakoulutus.

Asiointikielenä poliisivankilassa on suomen lisäksi lähinnä englanti. Tarvittaessa käytetään muun muassa Google translatia.

2.3 Vapautensa menettäneelle tehtävät ilmoitukset ja kirjaukset

Säilöön ottaessa tarkistetaan muun muassa henkilön mahdolliset vammat ja sairaudet. Poliisi kirjaa kiinniottopöytäkirjan.

Vapautensa menettäneelle on saatavilla monella eri kielellä asiakirja tämän oikeuksista ja velvollisuuksista. Tietoa oikeuksista ja velvollisuuksista annetaan poliisien toimesta kirjallisena. Lisäksi annetaan vapautensa menettäneelle suullisesti tietoa päiväohjelmasta ja järjestyssään-
nöstä sekä säilytysuoneiden toiminnoista.

Ilmoitettiin, ettei mihinkään kirjata, että tiedot on annettu. Kuitenkin kiinniottopöytäkirjoista oli havaittavissa, että jotkut poliisit kirjaavat sen, että tiedot oikeuksista ja velvollisuuksista on annettu vapautensa menettäneelle.

Päiväkirjaan kirjataan tietoa ulkoilusta ja suihkussa käynneistä.

2.4 Terveydenhuolto

Lääkäri tai terveydenhoitaja ei käy poliisivankilassa. Poliisivankilassa käy säännöllisesti ja erikseen kutsusta ns. EVA-ensihoitaja Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän ensihoitopalvelusta. Ensihoitaja hoitaa tarvittaessa muun muassa vapautensa menettäneiden lääkityksen ja myös annostelun dosetteihin.

Poliisivankilassa on kaksi lukittavaa lääkekaappia sekä jääkaappi tietyille lääkkeille. Vartija jakaa lääkkeet doseteista. Lääkekirjaan kirjataan, että lääkkeet on annettu. Siihen ei kuitenkaan kirjata lääkkeiden laatua taikka määrää. Jäi epäselväksi, kirjaako ensihoitaja nämä tiedot ja mistä ne olisivat saatavissa.

Vartijoilla ei ole koulutusta lääkkeiden jakoon.

Ylivartija A kertoi, että vanhasta poliisivankilasta oli tuotu siellä olleita lääkkeitä erilliseen lääkekaappiin, jota käyttää ensihoitaja.

Kuva 3: ensihoitajan käyttämä lääkekaappi

Poliisivankilassa on verenpaine-, ja verensokerimittari sekä defibrilaattori (sydäniskuri), joiden käyttöön henkilökunnalle on annettu koulutusta. Poliisivankilassa ei ollut adrenaliinikynää.

Poliisivankilan ulko-oven luona oli pesuallas, joka oli tarkoitettu ensiavuksi niille säilöön otetuille, jotka olivat altistuneet pippurisumutteelle.

Kuva 4: Kasvojenpesuallas

Poliisivankilassa ei ollut tuttu kirjallinen suostumus terveystietojen käsittelyyn -lomake eikä ylivartija A:lla ollut tietoa, miten ensihoitaja tässä suhteessa menettelee.

2.5 Ruoka- ja muu perushuolto

Vapautensa menettäneille tarjotaan aamiaista (johon kuuluu mm. puuro) noin klo 08, päivällistä noin klo 15 sekä iltapalaa noin klo 18–19. Ruoka tulee Ravintola Kivestä, joka toimittaa ruokaa myös kotihoidossa oleville vanhuksille. Ruokaa toimitetaan myös viikonloppuisin ja saatavilla on myös erikoisruokavalioida. Ruoka tilataan aamuisin ja iltapäivisin tarpeen mukaan.

Ylimääräiset ruuat säilytetään jääkaapissa. Säilytys on kuitenkin lyhytkestoista. Diabeetikoille tilataan erillinen välipala, esimerkiksi hedelmä ja jugurtti.

Ruuan laadusta ei ole valitettu. Valituksia on kuitenkin joskus tullut annosten koosta.

Poliisivankilassa on käytössä liinavaatteet. Siivoojat vastaavat liinavaatteiden vaihdosta. Paikalla olleet siivoojat kertoivat, että liinavaatteet vaihdetaan vähintään kerran viikossa taikka erikseen vapautensa menettäneen pyynnöstä ja silloin kuin vapautensa menettänyt vapautetaan.

Suihkuun ja ulkoiluun pääsee päivittäin.

2.6 Yhteydet ulkomaailmaan

Tutkija hoitaa pääsääntöisesti omaistapaamiset ja vartija avustajatapaamiset. Avustajat saattavat olla suoraan yhteydessä poliisivankilaan, mikäli he haluavat tavata päämiestään.

Mikäli vapautensa menettänyt haluaa soittaa avustajalleen, hänelle annetaan matkapuhelin seliin. Tarkastajille kerrotun perusteella vaikutti siltä, että puhelua valvotaan niin lähietäisyydeltä, että vartijalla on käytännössä mahdollisuus kuulla vapautensa menettäneen osuus puhelusta.

Vapautensa menettäneen mahdolliset ruokaostokset ja pankkiasiat hoitaa tutkija tai partio.

2.7 Valvonta

2.8 Voimakeinot

2.9 Oikeusturvakeinot

Ylivartija A:lla ei ollut tietoa siitä, että olisi tehty poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 17 luvun mukaisia päätöksiä, joihin vapautensa menettäneellä on muutoksenhakuoikeus (esimerkiksi omaisuuden hallussapito). Kerrottiin kuitenkin poliisivankilassa olevan tätä varten lomakkeita. Vartijoiden mukaan tutkija tarkistaa vapautensa menettäneelle tuodut tavarat ja tutkija myös päättää, mitä vapautensa menettäneelle annetaan.

Poliisivankilassa ei ollut saatavilla valvovien viranomaisten yhteystiedot käsittävää listaa. Mikäli joku kertoo haluavansa kannella, taikka ilmoittaa olevansa tyytymätön saamansa kohteluun, hänet ohjataan ottamaan yhteyttä poliisilaitoksen päällystöön.

2.10 Yksityisyyden toteutumista edistävät ja haittaavat käytännöt

Oikeusasiamiehen kansliassa on valittu vuodelle 2018 muun muassa tarkastuksilla huomioitavaksi erityisteemaksi oikeus yksityisyyteen.

Todettiin, että henkilötietolaki edellyttää kameravalvonnasta näkyvää ilmoittamista, ellei valvontaa kohdisteta pelkästään kyseessä olevassa paikassa oikeudettomasti oleskeleviin. Ilmoituksesta tulisi näkyä myös se, tallentaako kamera. Tarkastuksella ei havaittu, että tällaisia ilmoituksia olisi ollut.

Laillisuusvalvonnassa on katsottu, että jos asiamiestapaaminen toteutetaan huoneessa, jossa on kamera, kamera tulee peittää, tai siitä, että kamera ei ole päällä, pitää selvästi ilmoittaa, ellei kyseessä ole valvottu tapaaminen. Tätä edellyttää myös Poliisihallitus kirjeessään 24.11.2017 POL-2017-41566.

Avustajapuheluiden toteuttaminen vartijoiden kertomalla tavalla ei ilmeisestikään riittävästi turvaa vapautensa menettäneen yksityisyyden suojan tehokasta toteutumista.

2.11 Puhuttelut

Tarkastajat puhuttivat yhtä säilöön otettua henkilöä. Hän oli pääsääntöisesti tyytyväinen saamansa kohteluun ja olosuhteisiin poliisivankilassa. Hän toi kuitenkin esille sen, että ulkoilutilassa on sen verran voimakasta tupakanhajua, ettei hän osaltaan siitä syystä ole halunnut ulkoilla päivittäin.

Tarkastajat keskustelivat myös sosiaalipäivystyksen henkilökunnan kanssa.

3. TOIMENPITEET

Tarkastushavainnot esiteltiin apulaisoikeusasiamies Pasi Pölöselle. Hän totesi niiden osalta seuraavaa.

1. Lääkkeenjakkokoulutus on yksi Poliisihallituksen 24.11.2017 lähettämässä kirjeessä (POL-2017-41566) mainittuja toimenpiteitä. Tältä osin kyse on valtakunnallisesta ongelmasta. Kirjeessä edellytetään muitakin toimenpiteitä, joita ei ainakaan kaikilta osin ollut pantu käytäntöön Lahden poliisivankilassa. Poliisilaitosta pyydetäänkin kirjeen kunkin kohdan osalta ilmoittamaan, miten se on toimeenpannut Poliisihallituksen edellyttämät asiat Lahden poliisivankilassa (erityisesti kirjeen kohdat 1, 3, 4, 5, 8, 11, 12, 15, 16).
2. Poliisivankilan lääkehuollosta näyttää vastaavan Hämeen hyvinvointikuntayhtymä. Apulaisoikeusasiamies kuitenkin toteaa vanhasta poliisivankilasta tuotujen lääkkeiden osalta, että Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen oppaan "Turvallinen lääkehoito" mukaan käyttämättä jääneet, vanhentuneet, käyttökeltotomat tai käyttökieltoon asetetut lääkkeet tulee palauttaa sairaala-apteekkiin tai lääkekeskukseen sieltä annettujen toimintaohjeiden mukaisesti (Fimea 6/2012). Avohuollon apteekista hankitut lääkkeet palautetaan avohuollon apteekkiin. Käyttämättä jääneet tai tarpeettomat lääkkeet toimitetaan apteekkiin hävitettäväksi (Valvira 4/2011).
3. Edellä Poliisihallituksen kirjeen kohtaan 11 liittyen voi todeta, että poliisivankiloissa on käytössä eri menetelmiä avustajapuheluiden luottamuksellisuuden varmistamiseksi. Luottamuksellisuus voidaan pyrkiä varmistamaan esimerkiksi käyttämällä puhelinta, jossa on lukituksen tms. tavalla varmistettu se, että puhelimella ei voi soittaa muuta puhelua kuin sen,

minkä vartija on valinnut. Näin puhelua ei tarvitse valvoa edes näköetäisyydeltä sen varmistamiseksi, että säilytettävä ei soita muualle kuin avustajalleen. Tällaisessa tapauksessa puhelin voidaan antaa suljettuun tapaamishuoneeseen taikka selliin.

Vapautensa menettäneen käyttöön voidaan puhelun aikana antaa myös langaton hands-free-sankaluuri, joka on kytketty gsm-puhelimeen. Kun sankaluuri on käytössä, puhelimessa ei toimi mikrofoni eikä kaiutin. Sen vuoksi puhelimesta ei voi kuulla sankaluurin välityksellä tapahtuvaa puhelua. Vartija luovuttaa vapautensa menettäneelle handsfree-sankaluurin ja valitsee avustajan puhelinnumeron gsm-puhelimesta. Kun yhteys on muodostunut, säilytystilan ovi suljetaan. Gsm-puhelin jää säilytystilan ulkopuolelle.

Puhelu tapahtuu siis tutkintavangin omasta säilytystilasta, mutta varsinainen puhelin on säilytystilan ulkopuolella. Käytettävä tekniikka ei mahdollista sitä, että tutkintavangin yhteyttä avustajaansa voitaisiin seurata säilytystilan ulkopuolella olevasta puhelimesta.

4. Apulaisoikeusasiamies kiinnittää poliisilaitoksen huomiota siihen, että henkilötietolaki edellyttää kameravalvonnasta näkyvää ilmoittamista, ellei valvontaa kohdisteta pelkästään kyseessä olevassa paikassa oikeudettomasti oleskeleviin. Ilmoituksesta tulisi näkyä myös se, tallentaako kamera.
5. Laillisuusvalvonnassa on useassa yhteydessä todettu, että tutkintavastuun ja säilyttämistä vastuun tulisi olla hallinnollisesti ja tosiasiallisesti eriytettyjä. Jos tutkinta ja säilyttäminen ovat "samoissa käsissä", on vaara, että säilyttämisolosuhteet ja tutkintavangin kohtelu ovat riippuvaisia tutkinnan etenemisestä ja tutkintavangin suhtautumisesta tutkintaan. Vaikka tällaisesta ei olekaan havaintoja, jo tämän vaaran olemassaolo antaa aiheen arvostelulle. Samoin apulaisoikeusasiamies painottaa, että esimerkiksi tapaamisten järjestämisen, vapautensa menettäneen asioiden hoitamisen ja selliin saatavan omaisuuden hallussapidosta päättämisen tulee tapahtua kaikille samoilla kriteereillä.

Apulaisoikeusasiamies piti myös tärkeänä, että poliisivankilan henkilökunta pidetään aina tietoisena siitä, missä vapautensa menettäneet ovat (vrt. kohdassa 2.2 todettu).

6. Lahden poliisivankilassa esiintyy yksintyöskentelyä, joskin lähtökohtana on, että työvuorossa on aina kaksi vartijaa. On kuitenkin varmistettava, ettei vartijoille aseteta muita työtehtäviä, jotka vaarantavat säilytysturvallisuutta tai muuta varsinaista vartijan työtä. Esimerkiksi rekisteröintitehtävät eivät saa haitata vartiointitehtävien asianmukaista hoitamista.
7. Ulkoilutilassa havaittiin tarkastuksen yhteydessä voimakas tupakanhaju. Myös poliisivankilassa puhutettu vapautensa menettänyt valitti ulkoilutilassa olevasta voimakkaasta tupakanhajusta. Haju vaikutti henkilön mukaan siihen, ettei ollut mielekästä ulkoilla siinä tilassa. Apulaisoikeusasiamies totesi, että tulisi harkita, miten voitaisiin turvata mahdollisuus ulkoilla raittiissa ilmassa. Samoin ulkoilutilojen siivoukseen tulisi kiinnittää huomiota.
8. Poliisivankilaan on rakennettu varsin tilava invaselli. Sellin varusteisiin kuului tarkastushavaintojen mukaan muun muassa wc-istuin, jonka ympärillä oli paljon tilaa. WC-istuimen viereen ei kuitenkaan ollut siirtymiseen helpottavia kaiteita tai tukia.

Rakennuksen esteettömyydestä annetun valtioneuvoston asetuksen 10 §:n 3 momentin (wc-tila muussa kuin asuinrakennuksessa) mukaan wc-tila on varustettava liikkumisesteiselle henkilölle sopivaksi. Jos rakennuksessa on valvontajärjestelmä, wc-tilasta on oltava turvahälytysyhteys valvontaan.

Esteettömyysasetuksen esitöiden (Ympäristöministeriön muistio 27.4.2017) mukaan esteettömyysasetuksen 10 §:n 3 momentissa säädettäisiin pyörätuolin ja pyörällisen kävelytelineen käyttäjälle soveltuvan wc-tilan varustelusta. Wc-tila olisi varustettava liikkumisesteiselle henkilölle sopivaksi. Liikkumisesteisen henkilön tarvitsemia varusteita ovat muun muassa wc-istuimen käsivetäimet sekä tukikaiteet.

Apulaisoikeusasiamies pyytää poliisilaitosta 15.11.2018 mennessä ilmoittamaan, mihin toimenpiteisiin se on ryhtynyt edellä kohdissa 1–8 esitetyn johdosta.